

másrészt hasznosabb lett volna egy következtetés, nyelvészeti indíttatású kommunikáció-felfogással megejteni az összevetést. (A nemrég elhunyt Fabricius-Kovács Ferenc idevágó cikkei több ponton is érintkeznek Balogh László koncepciójával: Fabricius-Kovács Ferenc: Jelentés, társaslélektan, kommunikációelmélet. Magyar Pszichológiai Szemle, 1967. 24. 3. 331-346. old.; F-K. F.: Nyelvtudomány, kommunikációelmélet, szociálpszichológia. Bp., 1968., Az MRT Tömegkommunikációs Kutatóközpontjának kiadása, II. kötet, 41-79. old.; F-K. F.: Anyanyelvi nevelésünk ügyében, Valóság, 1969/2. és F-K. F.: Az iskolai nyelvtanítás időszzerű problémáiról. In: Az anyanyelvi oktatás korszerűsítéséért. Szerk. Szépe György, Tankönyvkiadó, Bp., 1976. 91-97. old.)

Az irodalmi kommunikáció modellje újraértelmezi az olvasó helyzetét, a korábban jobbra passzívnak vélt befogadó helyett bevezeti az aktív olvasó fogalmát, aki a *műalkotás újra-teremtője*. Irodalmi viszonyt létrehozó tevékenységének lépéseit, útját fölvezolja a szerző: az olvasó befogadói státuszában először „a szöveggel, a nyelvi *jelrendszerrel* érintkezik”, ennek többértelműségét megfigyelve vissza kell alakítania azt *jelképrendszerré*, s így tudja értelmezni a *költői üzenetet*. Az oktatás szempontjából is igen fontos annak tudatosítása, hogy az olvasó nem lehet passzív, s csak következetes elemző munkával juthat el a költői üzenet közelébe. A költői üzenethez, az *egy-idejű, tagolt képbe* vezető út kikerülhetetlen állomásának tartja a szerző a *vershelyzet* és a *költői magatartás* vizsgálatát. A vershelyzet a külső, objektív valóság valamilyen szempontból strukturált rendszere, s az ezzel szemben elfogalt szubjektív viszony a költői magatartás. Legtöbb értelmezésének gerince ennek a két verselméleti kategóriának a megfigyeltetése. A vershelyzetek *tipusokba* is csoportosulnak: vershelyzet a cím, a költői magatartás pedig az erre adott válasz, maga a vers (pl. A Tisza-parton, Mag hó alatt, ...), az első vagy néhány sor a vershelyzet (pl. Jó Csönd-herceg előtt, ...), Góg és Magóg fia vagyok én, ...), a költemény felét is elfoglalhatja a vershelyzet (pl. Szeretném, ha szeretnének, ...). Figyelemre-méltó az a megállapítása, amit a cím és a költemény kapcsolatáról mond – főleg az első típus alapján –: megtöri a verset, sokszor elhomályosítja a vershelyzet és a költői magatartás viszonyát az a versmondó, aki elsőként a címet közli, s csak utána nevezi meg a költőt – először kell megnevezni a szerzőt, s utána elmondani címmel együtt, töretlenül a verset. A vershelyzet- és a költői magatartás-terminusok fölfedezése a versekben világos, átgondolható; mégis óvakodni kell a módszer mechanikus átvételétől, s valószínűleg nem alkalmazható minden költeményre sem, mert pl. Az eltévedt lovas-ra alkalmazva erőszakoltnak tűnik.

A vershelyzetet különféle jelfajta közvetíteti. *Jeltípológiája* három csoportba sorolja a

költői kifejezőeszközöket: az ikon, a szimbólum és a metafora kategóriájába. A hagyományos metafora- és szimbólum-meghatározásokat elveti; azonban a szemiotikai és a stilisztikai szempontokat keveri körülírásában, s így a metafora és a szimbólum a konvencionálissal éppen ellentétes értelmet kap, ez nem segíti elő használhatóságukat. A denotáció és a konnotáció bevezetése egyértelműbbé tette volna jeltípológiáját.

Nem mindegyik értelmezése épül a vershelyzetre, a Vér és arany-ban az *eszköznyelv vizsgálata*, az Özvegy legények táncában pedig az *alkotói gondolkodás* fázisainak elemzése kerül előtérbe.

A versértelmezések nem merülnek ki a kommunikációs viszony valamelyik – származékos – összetevőjének vizsgálatában, az azonos jelképcsoportba tartozó, hasonló szimbólumú versekre való utalás, és a verseket megelőző publicisztikai írások bevonása hitelesebb teszi az értelmezéseket.

A szűk elméleti háttér mégis sokszor zavarja az olvasót. Balogh László azonban részletesebben is kidolgozta koncepcióját az *Irodalom és kommunikáció* című (Tömegkommunikációs Kutatóközpont Szakkönyvtára, Bp., 1975. I-II. köt.) művében.

Tankönyvkiadó, 1976.

Dr. Kovács Kristóf András

Suara Róbert:

KEVÉS SZÓVAL OROSZUL

A nyelvkönyv a Tankönyvkiadó gondozásában megjelent idegen nyelvi sorozat egyik tagját képezi. Azon fiatalok és felnőttek számára íródott – hangsúlyozza az előszóban a szerző – akik már tanultak oroszul, akik gyorsan, rövid idő alatt „önálló tanulással” a turisztika nyelvének szintjén akarják feleleveníteni orosz nyelvi ismereteiket, hogy azokat majdan egy esetleges külföldi úton előszóban is használni tudják.

A könyv két különálló, de szervesen összefüggő részből áll. Az első 10 lecke a legalapvetőbb nyelvtani anyagot igyekszik feleleveníteni az elmélet és a gyakorlat síkján. A kitűzött nyelvtani anyagot a nyelvtanulók behelyettesítő, átalakító, kiegészítő és fordítási feladatok begyakorlásával sajátítják el. A feladatokat követő „Megjegyzések” rovatban a szerző a begyakorolt nyelvtani anyagot tudatosítja, illetve rendszerezi. A második rész (11-20.) az elbeszélő és párbeszédés tematikus leckéket fogja össze, melyeket a „kétszópos” lexiko-grammatikai gyakorlatok elvégzéséhez szükséges nyelvtani magyarázatok követnek. Szerkezetileg a két rész szükségszerűen kiegészíti egymást: az első 10 lecke a nyelvtani alapot, a leg-
szükségesebb nyelvtani ismeretek ismétlészerű

felidézését és begyakorlását szolgálja, mintegy előkészítve a második részt, amely a külföldi utazáshoz szükséges alapvető szókincs begyakorlását, illetve készségi szintű elsajátítását célozza.

A szerző a mű előszavában külön hangsúlyozza, hogy az „önálló tanulás szempontjából a könyv legényegesebb részét a gyakorlatok alkotják. Ezekhez nem adunk külön-külön utasítást, mert egyszerűségük fölöslegessé teszi a feladatokat részletes megnevezését.” Ezzel sajnos nem érthetünk egyet, mert utasításokat akkor is adni kell, ha a tanuló az iskolában tanári segítséggel sajátítja el a tananyagot, még inkább akkor, ha ezt önállóan végzi. A nyelvkönyv írója szerint a baloldali oszlopban levő mondatból kikövekeztethető a jobboldali oszlopban levő mondat és megfordítva. Sajnos a gyakorlatok gyakran rácafolnak erre. (Ld. 146. old. 1. gyak., 172. old. 1. és 2. gyak., stb.). Legalább modellt adna hozzájuk a szerző, mint ahogy ezt a 175. oldalon teszi.

Megkísérlem röviden vázolni, melyek azok a momentumok a nyelvkönyvben, amelyek a nyelvtanulót egyéni, önálló munkájában akadályozzák:

1. A könyvben ismertetett pozicionális fonetikai törvényszerűségeknek ellentmondó hibás transzkripciók.

2. A „Megjegyzések” rovatokban található nyelvtani magyarázatok ellentmondásos jellege. A 31. oldalon ezt írja a nyelvkönyv szerzője: „Az I. és II. ragozásban külön figyelmet érdemelnek az -i tövű főnevek, amelyek utolsó hangja előtt -i hang van (I. szanatorij, zdanije; II. fotografija)”. Az 55. oldalon a többes számú birtokos eset képzésénél már ez olvasható: „nincs végződés és csak a *puszta tő* (Kiemelés tőlem. – K. J.) jelzi a birtokos esetet a nő- és a semlegesnemű főneveknél: zdanij, fotografij.”

3. Nem segíti a tanulók önálló munkáját és a nyelvtani ismereteket tudatosítását a 96. oldalon található nyelvtani szabály megfogalmazása sem, amely így hangzik: „A múlt idejű szenvedő melléknévi igenév -azt a személyt vagy tárgyat jelöli, amely a cselekvést elszenvedte.” Kérdésem, mikor jöelhet egy minőségjelző személyt vagy tárgyat?

4. A felszólító mód képzéséről ez olvasható a nyelvkönyvben: „Képzések a jelen idő egyes szám 1. személyű alak az irányadó.” Furcsa képződmények születnének, ha a felszólító mód alakjait az első személyű alakból és nem a többes szám 3. személyű alak tövéből képeznénk. Az első személyű alaknak csupán a hangsúlya lehet irányadó.

5. Mint ahogy ez a fenti idézetből is kiderül, a szerző következetesen jelen idejű alaknak nevezi a perfektív igék egyszerű jövő idejű alakját. Perfektív igék sohasem fejezhetnek ki aktuális jelen időt.

6. Az egybetű (kontrasztív) nyelvészetre támaszkodó nyelvtanítás nem tűri meg a szó

szerinti fordítást, a személyes névmások halmazását, magyartalan, mesterkélt hangzó mondatokat, mint pl.: „A könyv el van olvasva.” (97. old.) „Nekünk holnap lesz könyvünk.” (112. old.) stb. Sajnos, a szerző szakkifejezéseiben is van rá példa: „valamennyi sorszámnev hasonlóan egyeztetve van a főnévvel”, „célhatározó mellékmondat” (célhatározói helyett) 150. old., „hangváltozás” (hangzóváltozás helyett), „hangcsere” (hangzócsere helyett) stb. Fordításnál (legyen az tanfordítás vagy műfordítás) ügyelnünk kell arra, hogy mindig csak a forrásnyelvi közléstartalmat feleltessük meg a célnyelvi közléstartalommal, és nem a szavakat szavakkal, a nyelvi jeleket nyelvi jelekkel.

7. Sok nyomdahiba tarkítja a könyvet. (Ld. 6., 93., 102., 117., 170. old.).

Befejezésül, hivatkozva a tankönyvírók felelősségére, kénytelenek vagyunk a könyv előszavában elhangzott utolsó mondatot ellenkező előjellel idézni: Nem reméljük, hogy ez a tankönyv jól fogja szolgálni azt a célt, amit maga elé kitűzött.

Tankönyvkiadó, Bp. 1977.

Dr. Krékits József

L. V. Bondarko:

ZVUKOVOJ SZTROJ
SZOVREMENNOVO RUSSZKOVO
JAZIKA
(Moszkva, 1977)

Lija Vasziljevna Bondarko 1977 végén megjelent könyve nemrég jutott el korlátozott példányszámban az idegennyelvű könyvesboltokba.

A fonetikával foglalkozó leningrádi szakemberek munkáit mindig az igényesség, az experimentális és az elméleti fonetika eredményeinek az igen jó szintézise fémjellezte. A szerző L. R. Zinder tanítványa, aki maga is komoly kutatómunkát folytat a Leningrádi Állami Egyetem L. V. Scerba nevét viselő experimentális fonetikai laboratóriumában.

Művében felhasználja a szerző az 1965-ben megjelent könyve („Oszcillograficseskij analiz recsi”, Izd-vo LGU) jó néhány adatát is. Bondarko a maga könyvét nem nevezi fonetikának, jóllehet arról van szó: az orosz magánhangzó- és mássalhangzórendszer igényes, tudományos szintű leírásáról, bemutatásáról a legmodernebb technikai eszközök bevonásával. Emellett meglehetősen nagy teret szentel a szerző az orosz fonetika egyik eléggé vitatott fejezetének, a szótagnak, a szótaggal kapcsolatos eléggé vitatott elképzeléseknek (122–151. lap).

A szupraszegmentális elemek közül a szóhangsúly és az intonáció kerül tárgyalásra (151–155. lap), s itt szól a szerző a magánhangzók redukciójáról is – a vonatkozó ortoépiái kérdések érintésével.

Bondarko művében a szintagmák intonációs megformáltsága és típusaik felsorolásánál 4